

Rewindykacje po traktacie ryskim (IV)

Jeżeli w latach niewoli usiłowali zaborcy zrobić z nas, narodu historycznego, jeno materiał etnograficzny, to dziś każda nić wiążąca nas z dorobkiem kulturalnym przodków naszych musi być wydobytą i włączoną do spłotu więzi historyczno-kulturalnej, która z masy etnograficznej czyni Naród.¹

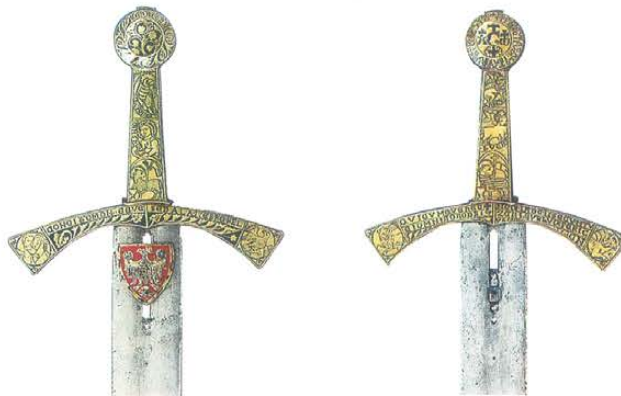
16 listopada 1927 r. został podpisany Układ Generalny między Polską a Związkiem Radzieckim w sprawie zwrotu zabytków archiwalnych i kulturalnych wywiezionych przez carat z ziem polskich w okresie porzobiorowym. Układ dotyczył trzydziestu dwóch spraw nie rozstrzygniętych przez Mieszana Komisję Specjalną.

W wyniku Układu do Polski powróciły między innymi: Szczerbiec, chorągiew Wielka Koronna Zygmunta Augusta, kolejna część arrasów wawelskich, ekwiwalent za zbiór numizmatyczny Uniwersytetu Warszawskiego (pierwotnie ponad 18 tys.) włączony do zbiorów Ermitażu, liczący przeszło 11 tys. monet i medali, a także wiele cennych zabytków ze zbiorów Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Biblioteki Żałuskich i kolekcji Stanisława Augusta oraz pamiątek powstań narodowych.

Członkowie delegacji polskiej przy odbiorze arrasów wawelskich

W roku 1929, w siedzibie Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Przeszłości, staraniem członków Towarzystwa i przy poparciu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Muzeum Wojska, zorganizowano wystawę wybranych przedmiotów rewindykowanych ze Związku Radzieckiego. W skład Komitetu Wystawy wchodził między innymi: Edward Kuntze, Marian Morelowski, Antoni Olszewski, Marian Lalewicz, Władysław Tatariewicz. Ze względów technicznych zaprezentowano tylko niewielką część dzieł sztuki i pamiątek historycznych, które udało się odzyskać po traktacie ryskim, ze szczególnym uwzględnieniem regaliów i pamiątek po królach Polski. Jak podaje dr Alfred Lauterbach we wstępie do katalogu wystawy, ze zbioru sztychów i rysunków Gabinetu Rycin, obejmującego przeszło 100 tys., wystawiono 107 sztychów, 15 ze 150 rzeźb antycznych. W ogóle nie zaprezentowano numizmatów (spośród rewindykowanych 20 tys. monet i medali).

Szczerbiec, miecz koronacyjny królów polskich, XII w. – awers i rewers

Prace Komisji Mieszanej prowadzono jeszcze do 29 czerwca 1933 r. Tego dnia podpisano protokół o realizacji Układu Generalnego, zawierający stwierdzenie, iż obie strony wypełniły jego postanowienia i nie zgłaszają wzajemnych pretensji. Uznano za konieczne wzajemne udostępnienie zbiorów. Wyjątek stanowiły sprawy dotyczące zwrotu archiwów rosyjskich dotyczących między innymi Wileńszczyzny. Związek Radziecki w ogóle nie zgadzał się na zwrot dóbr kultury pochodzących z tych ziem².

18 kwietnia 1934 r. podpisano protokół końcowy z prac Mieszanej Komisji Specjalnej. Sprawy dotąd nie załatwione miały być rozpatrzone drogą dyplomatyczną.

Delegacja polska zakończyła prace w roku 1935, a w 1937 r. została rozwiązana decyzją Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

Przypisy

- ¹ Suchodolski W.: „Zarys rewindykacji polskiego mienia muzealnego z Rosji na podstawie Traktatu Ryskiego” w: Katalog „Wystawa Rewindykacyjna Zbiorów Państwowych”, s. 34, Warszawa 1929
- ² Rygiel S.: „Sprawa zwrotu mienia kulturalnego Wileńszczyzny z Rosji”, Ateneum Wileńskie 1924

Literatura:

1. „Dokumenty dotyczące delegacji polskiej w Komisjach Mieszanych Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie”, T.1-8. Warszawa 1922-24.
2. Katalog „Wystawa Rewindykacyjna Zbiorów Państwowych”, Warszawa 1929
3. Pruszyński J.: „Ochrona zabytków w Polsce. Geneza, organizacja, prawo”, Warszawa 1989

Jacek Miller

